

גדרי מצוות מורה מקדש

התורה מצווה על מורה מקדש פגמים באוותה הלשון: "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו, אני ה'" (ויקרא י"ט, ל: כ"ז, ב) במאמר זה נعيין בכמה מפרטי המצויה, ונזכיר את האיסורים מדרבנן שנוספו לה.

- א -

1. רמת המצויה והיקפה

בתורת כוהנים¹ נאמר שמצוות מורה מקדש קיימת גם כשהמקדש חרב.² אולם, יש לחלק במצויה זו בין דינים מדאוריתא לדינים מדרבנן.

המארירי³ אומר שמצוות המורה בעזרות היא מצווה מדאוריתא, אך בשאר הר הבית היא רק מדרבנן.⁴ לעומת זאת, המנחת חינוך⁵ סבור שגם שוג מצוות המורה בהר הבית היא מצווה מדאוריתא, אלא שבדיד חכמים להחליט מה הם גדרי המצווה בכל מקום, ולכן יש הבדלים בין גדרי המצווה בעזרה לגדריה בהר הבית.

מצוות מורה מקדש כוללת שמונה הלכות⁶:

א. איסור כניסה במקל

1. קדושים פרק ז ח, מהד' וייס ד ע"ב.

2. וכן ביבמות ו ע"ב.

3. יבמות ו ע"ב ד"ה ומה היא.

4. החילוק בין העזרה להר הבית מבואר במצפה איתן, ר' אברהם ממינסק, על גمرا ביבמות שם, לז ע"ב בדף המהרש"א.

5. מצווה רנד, מה' מכון ירושלים, ירושלים תשמ"ח, עמ' רסו סעיף ד (ו).

6. על פי ברכות פ"ט מה': "לא יכנס להר הבית במקלו ובמנלו ובפנדתו ובאבוק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדريا, וركיקה מקל וחומר", ובגמרא שם סב ע"א ס"ב ע"א: וכן יבמות דף ו, תורה כוהנים קדושים פרק ז ט, מהד' וייס צ ע"ד צא ע"א, ומשנה תורה הלכות בית הבחירה פ"ז הל' א"ב הפניה סתמית במאמר זה לרמב"ם מתייחסת להלכות בית הבחירה פ"ז.

ב. איסור כניסה בתרמיל⁷

ג. איסור כניסה במעות צוראים בסדיין⁸

ד. איסור כניסה במנעל

ה. איסור כניסה בפונדה

ו. איסור כניסה באבק שעל הרגליים

ז. איסור עשיית הר הבית קפנדريا

ח. איסור רקיקה

2. איסור כניסה במקל ובתרמיל

מה פשר איסור הכניסה "במקלו ותרמילו"? במסכת יבמות (פו ע"ב) נאמר שכאשר רבי אלעזר בן עזריה התאונן שלא יוכל להתחרות נגד חכמתו של רבי עקיבא, הוא אמר: "עקיבא בתרמילו, ואני חי (=ואני חי?)" , ופירש רש"י:

"תרמילו – חמת של עור... ורועה נתון בה פתו ותולה בצוארו".

המהרש"א⁹ מפרש את דברי רבי אלעזר בן עזריה שלמרות שהייתה עשיר מופלג ומיויחס דור עשירי לעוזר הסופר (ברכות כז ע"ב) הוא נוצח על ידי בן גרים שעסוק במלאה פחותה של רعيית צאן.

בגמרא מוצאים שוגם חכמים אחרים התייחסו למקצע רعيית הצאן בבוז (יבמות טז ע"א). עולה מכך שה"תרמיל" הוא כלי בזוי, של עניינים.

הדבר מפורש יותר בגמרא בשבת (לא ע"א) בסיפור על הגוי שביקש שייגירו אותו על מנת שימונה לכוהן גדול. הוא הגיע לשם אי, אך שמאית דחה אותו

7. איסור הכניסה "תרמילו" אינו מופיע במשנה, אך הוא מופיע בתורת כוהנים, וכן גרסו המאיירי יבמות וע"ב ד"ה ומה היא: השם "ג מצוות עשיין, מצווה קס"ד ר"י ע"ג: והיראים, עמוד מקדש, סי' שכ"ד (על פי דפוס ליוורנו. אך בדפוס וילנא (סי' תפ) לא מופיע "ובתרמילו").

8. על פי הברייתא בברכות סב ע"ב: "ולא במעות הצוראים לו בסדיין" (האיסור אינו מופיע במשנה, בתורת כוהנים ובגמרא ביבמות הנ"ל). עיין תוספות פשחים ז ע"א ד"ה בהר הבית המחלקים בין מעות הנישאות בפרהסיא למעות המוסתרות בכיסו של האדם.

9. יג ע"ב ח"א ד"ה גמ' ה"ק.

בכעס. הlek הגוי להלל. הlek קיבל אותו, התיעיס אליו בסבלנות, והחל ללמד אותו את כל הפרשיות והתקפוקדים של הכהן הגדול. במהלך הלימוד הגיעו לפסוק: "וההר הקרב יומת" (במדבר א', נא), שאל אותו גוי את הlek למי הפסיק מתייחס, והlek ענה שאפלו דוד מלך ישראל נחשב לזר, והוא יהיה חייב מיתה אם יתפרץ בתחום לא לו. דין אותו גוי קל וחומר בעצמו: אם כך דין דוד המלך, שהוא מישראל, "גָרֶךָ הַקָּלֶךָ שְׁבָא בְּמִקְלֹו וּבְתְּרָמְלֹו עַל אֶחָת כְּמָה וּכְמָה". מניסיונו דבריו של הגוי ניתן לראות שביאה במקל וברטמיל היא התנהגות טיפוסית של אנשים ללא שורשים ולא מעמד ציבורי, הנעים ונדים ממוקום למקום ללא מעון קבוע.

מקור שלishi שמנו ניתן לראות שביאה במקל וברטמיל היא סמל לביזיון הוא סוגיות הויכוח בין שמאי ליוונתן בן עוזיאל בענייני ירושה (בבא בתרא קלג'ב). הסיפור שם הוא על אב שרצתה למונו ירושה מבניו, שלא נהגו כשרה, ולכן העניק את רכשו ליוונתן בן עוזיאל. אולם, יוונתן בן עוזיאל החזיר שלישי מהרכוש לאוותם בניים. בא כנגדו שמאי הזקן בכבודו ובעצמו במקל וברטמילו "לקנתרו להתריס כנגדו..." (רבנו גרשום שם ד"ה במקל וברטמילו). ככלומר, שמאי בא אל יוונתן בן עוזיאל בבדים בזווים כדי להפגין לפני יחס של ביקורת עזה על פסקו.

3. איסור כניסה בפונדה

על פי דברינו לגבי "מקל וברטמילו" ניתן להבין גם את איסור הכניסה "בפונדתו".

מהי "פונדה"? ברטנורא (ד"ה באפונדתו) מביא שני פירושים: ארנק כסף, ו גופיה הנלבשת על מנת לספוג את הזרעה.¹⁰ אם הפירוש הוא אכן ארנק כסף, פשוט הדבר שעניני כספים נוגדים את האוירה האצילתית של בית המקדש, וברור מדוע אין להכניס כסף למקדש. כך גם מצאנו (شكلים פ"ה משנהיות ג'ד) שרוכשי הקרבות לא נכנסו עם כספם לתוך המקדש, אלא הם רכשו מה厯ונה על חותמות (שובי זיכוי) מחוץ למקדש, ואת החותמות מסרו לממונה על הנסכים, וקיבלו מהם את הנסכים המתאים.

10. המנחה חינוך (לע"י הערכה 5, עמ' רסה סעיף ב (ד) מעיר שלפי הפירוש ש"פונדה" היא ארנק כסף אין צורך לפרט בנפרד "ולא במועות הצוראים לו בסדיינו". חילוף הגרסאות בין המקורות השונים מראה, לכארה, שהח'ל היה שני פירושים שונים למליה "פונדה", ולכן לא תמיד צינו איסור מעות.

בдинי קריעה על המת נאמר שאם האדם לבוש בגד לسفיגת הזיהה הוא לא צריך לקורעו,¹¹ שכן תשמשו בזוי. מילא, אם "פונדה" היא בגד לسفיגת הזיהה מובן מדוע אסור להיכנס למקדש כשלובשים אותה, שכן "אין לבוא אל המלך בלבוש בזוי".¹²

4. איסור כניסה במנעל

הדין השלישי במשנה הוא איסור הכניסה לבית ה' נעול בנעליים. בדורות קודמים היה נהוג לא להיכנס לבית הכנסת בנעליים. הסיבה לכך פשוטה: בעבר לא היו בתים ציבוריים. והרחובות היו מטונפים. אנשים דרכו בנעלייהם במקומות לא נקיים, וכך חלצו אותן לפני הכניסה אל הקודש.

אך, לכארה, טעם זה – אין כוחו יפה לירושלים, שכן "שוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום" (פסחים ז ע"א), וממילא לא הייתה שום פסולות ברחובותיה, והעיר הייתה "כלילת יופי" (איינא ב', טו). כך גם אמרו במסכת סוכה (נא ע"ב): "מי שלא ראה ירושלים בתפארתה – לא ראה כרך נחמד מעולם".

לכן, אולי יש לפרש את האיסור על פי הנאמר במעמד הסנה: "של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קdash הוא" (שמות ג', ה) המפרשים¹³ כתובים שמצוות הציווי על משה הייתה שלא יא דבר החוצץ ביןו לבין אדמת הקודש. כך נצטווה גם יהושע בעת כניסה לארץ ישראל (יהושע ה', טו) וכך איסור לכהנים המשרתים במקדש לשורת כהנים נועלים נעליים, מפני שאסור שהיה דבר החוצץ בין האדם לקרקע הקודש.¹⁴

11. עורך השולחן אורורה חיים סי' ש"מ סעיף ט.

12. על פי הפסוק באסתר (ד' ב'): "אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק", שמןנו הגمرا לומדת לעניין דין מורה מקדש (ברכות סב ע"ב).

13. למשל רמב"ן וחווקוני שם.

14. זבחים כד ע"א. וכן נאמר שם שאסור שתחכחות או כינה תחכזנה בין גוף הכהן לבגדיו, וכן בין ידיו לכלי השירות שבו הוא אוחז. גם לרצפת המקדש יש קדושה קבועה וקיימת, וכן אפילו אם הכהן רק נשען ברגלו האחת על כל, או על רגלי חברו, היו משערם על מה שעון רוב כובד משקלו, אם על הרגל הזאת או על השניה. שכן אם כשהכלី יונתל הכהן ייפול, אין זה נחשב שהוא עומד על רצפת העזרה.

5. איסור כניסה באבך של הרגליים

איסור הכניסה למקדש באבך של הרגליים נובע, אולי, מאותה סיבה שצינו לגביו איסור הכניסה במנעל – הרוחבות המטונפים. אך מדברי הרמב"ם יתכן שעהלה כיוון אחר:

"...שחרית רוחץ פניו, ידיו ורגליו, ולאחר כן יתפלל.." (הלכות תפלה פ"ד ה"ג).

כלומר, המתפלל רוחץ בדרך כלל הכהנים, שהיו רוחצים ממימי הכדור את ידיהם ורגליהם לפני העבודה.¹⁵لاقורה, ניתן לראות מכאן שדין זה נובע מה הצורך בטיהור הרגליים לפני פועלה הנוגעת לקודש, ולא מניקוי לכלוך בלבד.

6. איסור עשיית הר הבית קפנדראיה

איסור עשיית קפנדראיה הוא איסור לעבר דרכם המקדש על מנת לקצר את הדרכ לרחבה שמצוד אחד של המקדש.

מאיסור זה יוצאה מסקנה נוספת, שאין להיכנס לבית המקדש לדברי רשות, אלא לצורך מצווה בלבד.

הרבי יוסף קאפק בערותו של הרמב"ם¹⁶ מביא את קושיות "הר המוריה" מהגמרה במסכת תענית (כג ע"א) שמספרת שבעזמנ חוני המ Engel ירדו כמוניות אדיות של גשמי, וכל בני ירושלים עלו להר הבית, שהיה המקום הגבוה ביותר בירושלים, כדי להישגב מן הגשמי. והרי עלייה זו הייתה כניסה לדבר רשות? הרבי קאפק מביא את תירוץ של "הר המוריה", שבמקרה של העלייה להר הייתה משום פיקוח נפש, ובמקרים פיקוח נפש מותר להיכנס להר הבית גם שלא לצורך מצווה. אך הוא עצמו מתרץ שהם אכן נכנסו להר, אך נשארו מחוץ לסורג, וממילא לא נכנסו לשטח האיסור.

15. אמן הראב"ד כתב שם: "לא ידעת רגליו למה". אך הרבי קאפק מביא (משנה תורה עם פירוש הרב י"ד קאפק אהבה, ירושלים תשמ"ה, עמ' קמ העורה ה) שכך כתבו רס"ג (סידור רס"ג עמ' כח, מובא שם עמ' קלח) ורב עמרם גאון (סידור רב עמרם גאון ס' א). האור שמה (שם) ציין שהמקור לכך הוא הגמara בחולין קו ע, א: "...חמי טבריא.. ורבי יוחנן אמר: כל גופו טובל בהן אבל לא לפני ידיו ורגליו", ועיין במגדל עוז שהביא מקור ונימוק מהגמרה בשבת נ ע"ב.

16. עבודה א, ירושלים תשנ"א, עמ' צח העורה ג.

- ב -

עד כאן סקנו את הדינים המופיעים בסוגיות בברכות שב ע"א ס"ג ע"א וביבמות ו. אך המצווה כוללת דין נוספים.

1. איסור כניסה שלא לצורך מצווה

כאמור לעיל, אין להכנס להר הבית לדברי רשות – כניסה הקרויה "ביהה ריקנית" (יומא גג ע"א) אלא לצורך דבר מצווה (משנה תורה, הל' בית הבחירה פ"ז הלכה ב), שכן אין לבוא למקדש בגל סקרנות או לדברים בטלים.

עורך השולחן העתיק¹⁷ טוען שאין לדין זה מקור, ומצביע שהאיסור הוא על פי סברא בלבד, שאין לעשות בבית המקדש דבר שגם אצל מלך בשר ודם איננו מקובל.

2. כניסה דרך ימין

יש להכנס לבית המקדש דרך הכניסה הימנית בלבד, ורק אבילים ומונדים נכנסים דרך הכניסה השמאלית (מידות פ"ב מ"ב). כך גם מצאו שנאמר לגבי המקדש: "כל פינותו שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין" (יומא טו ע"ב).

כידוע, הימין מסמל את החסד. על הפסוק: "ימין ה' רוממה, ימין ה' עשה חיל" (תהלים קי"ח, טז) אמרו במדרש: "וכי יש שמאל למעלה?" (שיר השירים הרבה פרשה א ב), כלומר, אצל הקב"ה מידת שמאל אינה קיימת, כי השמאלי הופך לימין.

3. הליכה בנחת

הרמב"ם אומר שני שמי שמשיים את עבודתיו ויוצא מן המקדש "מהלך אחורינית מעט ומהלך בנחת על צדו..."¹⁸ (הלכה ד). הכסף משנה מצביע על כפילות לשונו של הרמב"ם, ותמה על הצורך בהוספת ההליכה בנחת. לquamן (הלכה ה ד"ה וכל הכנס) הוא מצטט את הראב"ד שמבראר (שם) שההליכה בנחת היא "שלא יlk

17. הלכות בית המקדש סי' י"ד סעיף ה.

18. זו גרסת הדפוסים, וכנראה זו הייתה גם גרסת הכספי משנה. אך בכתביו היד המלא "בנחת" אינה מופיעה, וכן במאמר שבתי פרנקל

דרך הדיווטות", כלומר כאשר אשׁר זקוף והוא מבית אנה ו安娜 גם הרמב"ם בהלכות דעתות (פ"ה ה"ח) מציר לנו את היליכתם של השותים: "ולא ירוץ בראשות הרבים כמנาง משוגעים".

הרבי יוסף קאפק בהערכתו על הרמב"ם¹⁹ תמה על קושייתו של הכספי משנה, שכן אין להעלות על הדעת שהוא לא ראה את דברי הראב"ד להלן, ואם כך ברור שאין פה כפילות, אלא, שיש לחלק בין הולך אחרונית, שלגביו הרמב"ם כתוב (בhalacha ה) שילך בנחת. ובכן, אין כאן שום כפילת או טעות סופר ברמב"ם, ואין די בביטול אחד. זו גם הסיבה שברמב"ם כתוב (בhalacha ד): "מהלך אחרונית... על צדו", כלומר הולך עם ראשו מותה הצדה, כדי שיראה לאן הולך, ולא ייכשל וייפול.

4. הליכה אחרונית

כאשר אדם יצא מן המקדש, הוא אינו יוצא ואחרורי אל הקודש, אלא עליו לפסוע לאחר, כאשר גופו מכובן אל מול הדביר. הנגעה זו למדנו מעששו של שלמה המלך: "ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון ירושלים..." (דה"ב א', יג) אמרו חז"ל:

"וכי מה עניין גבעון אצל ירושלים? אלא מקיים יציאתו מגבעון לירושלים לביאתו לירושלים מגבעון - מה ביאתו מירושלים מגבעון פניו לפני במה, בדרך ביאתו, אף יציאתו מגבעון לירושלים פניו לפני במה, בדרך ביאתו" (יומא נג ע"א).

כידוע המרחק מירושלים לגבעון (השוכנת ממערב לירושלים) הוא כעשרה קילומטרים,²⁰ ואם כן זהה בודאי נתינת כבוד מופlag!²¹

תוספות²² אומרים שמחמת האיסור להפנות את האחוריים לעבר ההיכל, כאשר הכהנים היו עומדים במעגל כדי להטיל פיס על עבודות היום, הם לא

19. עם' צח העדה ו.

20. על פי י' קיל, דעת מקרא יהושע ט', ג' ד"ה גבעון, עם' סד.

21. בדומה לכך, יש שם סיפור מעניין על רבא שהיה יוצא מביתו של רב יוסף רבו, שהיה עיוור, ובלאו חci לא היה יכול לראות את הכבוד שרבעה היה נותן לו. רבא היה הולך אחרונית כל כך הרבה פעמים, עד שאבן האסקופה שבכניתה לבית נכתמה בכתמי דם מרוגלו (שהרי אז הלו יחפים).

22. יומא כה ע"א ד"ה והוא בעין.

עמדו במעגל בתחום העזרה עצמה, כדי שלא יוצר מצב שבו חלק מהם עומדים בגבם אל הקודש.

תוספות נוטנים לעמידתם מוחוץ לעזרה הסבר נוסף: כדי שלא יעמוד אחד מהם בעזרה בגilio רаш, שגם זו פגיעה בכבוד המקדש (שכן לצורך הפיס אחד הכהנים היה מוריד את מגבעתו).²³

5. איסור קלות ראש

כמובן, אסור לנוהג בשטח המקדש בשחוק ובקלות ראש. התפארת ישראל (משנה סוכה פ"ה ס"ק טו) אומר שرك לגודלי ישראל הניחו לركוד בשמחת בית השואבה: "ולא היו מניחים לכל עם הארץ לركוד ולשוכר, כדי שלא יבואו מתוך שמחה יתרה לידי קלות ראש..."

חו"ל אמרו על חנניה, מישאל, עזירה ודניאל:

"מאי זאשר כה בהם לעמד בהיכל המלך" (דניאל א', ד)? אמר רבי חמא ברבי חנינא: מלמד שהיו אונין את עצמן מן השחוק ומן השינה" (סנהדרין צג ע"ב). והוא הדין לעומד במקדש.

את לשונו של הרמב"ם בעניין כבר הזכרנו לעיל:

"וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם, ויראה עצמו שהוא עומד לפני האדון יי", שאמר 'והיו עיני ולבבי שם כ הימים' (מלכים-א ט', ג) ומהלך באימה ויראה ופחד ורעה, שנ': 'בבית אלהים יהלך ברגש' (תהלים נ"ה, טו) (הלכה ה).

6. איסור ישיבה בעזרה

כידוע, אסור לאדם – חוץ מלמלחיכי בית דוד – לשבת בעזרה (סוטה מ ע"ב) עדין השולחן העתיק²⁴ טוען שהאיסור אינו מן התורה, שכן אם האיסור היה מן התורה.

23. עיין במעשהיו של ירבעם: "זה הדבר אשר הרים יד במלך" (מלכים-א י"א, כז) שאמרו בסנהדרין (קא ע"ב) שחלץ את תפיליו בפניו שלמה, ובכך גילה את ראו, וזהו מעשה הפקרות (עיין בראש"י שם ד"ה חלץ תפילין).

24. הלכות בית המקדש סי' י"ד סעיף יד.

כיצד התירו למלכי בית דוד לשבת (כמו שכותב: "ויבא המלך דוד וישב לפני ה'" – שם"ב ז', יח)? יש להעיר שאין זה סתם איסור מדרבנן אלא זו תקנה קודמתה, שהרי כבר עלי הכהן ישב על הפתח מבחוץ, ולא מבפנים (שם"א, ט). אולם, רשי' בسنחדין (כא ע"ב ד"ה גמירי דעתך) אומר על פי הגמרא (שם) שזו הלכה למשה מסיני.

איסור היישיבה אינו מתייחס רק לעזרה עצמה, וכל לשכה במקדש – אפילו אם היא עצמה נמצאת בחול, ורק פתווחה לקודש – אסור לשבת בה. אולם, כל ישיבה שהיא למען צורכי קודש מותרת. לכן עורך השולחן העתיד (שם סעיף יג) מתריר לאכול את בשר הקרבנות (בתוך הקלעים) כאשר יושבים כדי חירות וחשיבות.

רשי'²⁵ מסביר שאין לשבת בעזרה כי זה לא לכבוד הקב"ה, ואפילו מלאכי השירות אינם יושבים (שכן אין להם ברכיהם) – "וכלם עושים באימה ובירה רצון קונים" (מתוך תפילה יוצר).

7. איסור דבר דברי רשות

אסור לדבר בשטח הר הבית שום דבר רשות. אין הכוונה רק לדברים בטלים,²⁶ אלא אפילו לדברים של היתר, שאינם של מצווה ממש. איסור זה נלמד בקלות וחומר מהתנהגותם של דניאל וחבריו לפני מלך בבל, שהbabano לעיל, שאנסו עצם מן השיחה ומן השחוק.²⁷

– ג –

ישנם מעשים אחרים, שאסור לעשותם לכיוון המקדש, אף אם הוא עומד מחוץ לו.

1. עשיית צרכים

אסור לאדם לעשות את צרכיו כשפניו פונוט למזרח או למערב (ברכות סא ע"ב) מפני שההיכל נמצא במערב, ובמסכת בבא בתרא (כח ע"ב) אמרו שהשכינה

25. סוטה מ ע"ב ד"ה אין ישיבה.

26. שכן דברורים כאלה אסורים תמיד בכל מקום – רמ"א יורה דעה סי' רמ"ו סעיף כה.

27. עורך השולחן העתיד שם סעיף ה.

נמצאת במערב העולם. האיסור קיים בכל רוחבו של העולם ללא שיעור.²⁸ אולם, לגבי הטלת מים האיסור מוגבל למנן "מקום הצופים" ולפניהם בלבד (ירושלמי ברכות פ"ט, יד ע"ב).

אם כן, מדוע בזמננו אין לנו מקפידים על האיסור? מפני שאנו סומכים על הירושלמי (שפט), המתיר עשיית צרכים בתחום שטח המוקף מחיצות, שכן חז"ל דברו על העווה צרכיו בשדה, שהוא שטח פתוח. המגן אברהם²⁹ אף מרחיב ואומר שדי אפילו בכוטל אחד. אבל כאמור לעיל, אין זה מוסכם על הרמב"ם ופוסקים נוספים, ולכן החסיד יזהר בהזה. מהו "מקום הצופים"? רשי' ותוספות בפסחים (מט ע"א ד"ה אם עבר) נחלקו האם זו מקום מסויים (רש"י), או כל מקום שרואים ממנו את מקומ המקדש (תוספות).³⁰

2. שינוי

איסור נוסף הוא לישון כאשר פניו פונות למזרח או למערב (ברכות ה ע"ב), וגם איסור זה נובע מפגיעה בכבוד בכבוד בית המקדש. Tosafot (ד"ה כל הנוטן) כתבו שהאיסור קיים רק בעת חyi נישואין, כשהאדם ישן עם אשתו, لكن כאשר האדם ישן בלבד, מותר לו לישון כשבפניו למזרח או למערב. הרמב"ם, לעומת זאת, לא הגביל את האיסור לאדם נשוי (הלכה ט), ולפיכך, ניתן להבין שהוא סובר שאיסור לישון כך גם כשיישן בלבד.

באיסור זה לא יועילו לאדם מחיצות (כדעת הירושלמי והמגן אברהם הנ"ל), וכן שינוי בתוך חדר לא תפתור בעיה זו.

השולחן ערוך (שם סעיף ז') כותב שההלכה כתוספות, אבל נכון להיזהר כדעת הרמב"ם.³¹

28. כדעת רבינו עקיבא שם, שכן הרבה הקפיד על כך אפילו בהיותו בבבל, וכך נפסק גם בשולחן ערוך אורח חיים סי' ג' סעיף ה.

29. אורח חיים סי' ג' ס"ק ה.

30. עיין ר' אישתורי הפרחי, כפתור ופרח, הפרק הששי, מהד' לונץ עמ' עד-עה.

31. בעניין זה השולחן ערוך נוטה לחומרא, שלא כמו בדין נפנה, הייתה שהגבלה של Tosafot אינה מפורשת בש"ס: שלא בדין נפנה, שם היתר מחיצות מובא כבר בירושלמי.

3. הקלת ראש

הרמב"ם כותב (הלכות ז) שגם בזמן זה אין לו לאדם להקל ראש (להתלוצץ) כאשר פניו אל מול שער המזרחה, שהוא הכניסה הראשית לאתר המקדש, הנמצא מול קודש הקודשים.

אמנם המנהת חינוך³² פקפק בדבריו והקשה עליהם, אבל המלבי"ם בארצות החיצים³³ יישב את הרמב"ם מפני קושיות המנהת חינוך. גם המאירי³⁴ סבור, כדעת המנהת חינוך, שהאיסור אינו קיים אלא בזמן שהבית עומד על מכונו.

4. גילוח ושורשיים

אסור לאדם לגחל בראשו (להסתפר) כאשר הוא עומד מול שער המזרחה,³⁵ וכן לא יעסוק בדברי שעשויים.³⁶

הרמ"א³⁷ כותב שאין לאב לנשק את בניו בבית הכנסת "כדי לקבע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום ברוך הוא".³⁸ ונראה, שככל שכן כך הוא הדבר בעניין בית המקדש, שהרי בבית הכנסת אינו אלא "מקדש מעט" בלבד (מגילה כת ע"א) דיברנו מעט על נושא חשוב זה, ופתחנו אשנב לסוגיה זו. יהיו רצון ש"כאשר זכינו לסדר אותו – כן נזכה לעשותו" (מתוך הגדה של פסח), ויקוים לנו: "לשכנו תדרשו, ובאת שמה" (דברים י"ב, ה) – אם אנו נדרושים, הקב"ה מבטיח לנו: "ובאתם שמה!"

32. לעיל הערא 3, עמ' רסה סעיף א (א).

33. אורח חיים סי ג' ס"ק ד.

34. ברכות סא ע"ב ד"ה המשנה התשיעית.

35. המאירי שם.

36. פירוש המשניות לרמב"ם שם ד"ה קלות ראש.

37. אורח חיים סי צ"ח סעיף א.

38. ועיין הרב יצחק יוסף, יליקוט יוסף ב, ירושלים תש"ז, סי' קנ"א סעיף טו, עמ' רמח.